

LASTEN JA NUORTEN PUHETERAPIAKUNTOUTUKSEN TARPEEN JA MÄÄRÄN ARVIOINTI

Työryhmä: **Sirpa Tarvainen (pj), Hanna Elo, Marita Haukilehto, Katri Huuskonen, Heli Konola, Niina Nylander, Eveliina Rantanen, Ulla-Maija Ruponen, Eva Ståhlberg-Forsén, Stina Sundstedt, Leena Vikkula, Katja Vuoti**
Teksti: **Heta Piirto**

Puheterapeuttiliitossa aloitettiin vuonna 2019 työstämään suositusta lasten ja nuorten puheterapiakuntoutuksen tarpeen ja määrän arvioimisen tueksi. Työ saatiin valmiiksi syksyllä 2022.

Tämän koornin on tarkoitus toimia välineenä kertoa kuntoutusalan toimijoille suosituksen keskeiset piirteet ja näin helpottaa sen käyttöönottoa eri yhteyksissä.

Suosituksen julkaisusta on kulunut noin puoli vuotta. Se on otettu ilahduttavan hyvin vastaan kuntoutuksen kentällä. Suositus on esimerkiksi otettu mukaan osaksi Sosiaali- ja terveysministeriön kansallista suositusta kuntoutuspalveluiden järjestämisestä. ("Valtakunnalliset lääkinälliseen kuntoutukseen ohjaamisen perusteet"). Jo useampi hyvinvointialue on joko ottanut tai on ottamassa sitä osaksi kuntoutuspalveluiden määräytymisen perusteita.

Laaditun mallin avulla on mahdollista arvioida, tarvitseeko asiakas kuntoutusta sekä määrittää kuinka paljon kuntoutusta tarvitaan. Sen taustateoria on ICF, joka on nykyaikaisen kuntoutusmallin peruskiviä. Toinen suosituksen ajassa kiinni oleva piiri on se, että kuntoutustarpeen arvioinnissa diagnoosi ei ole enää pitkään aikaan ollut määrittävä tekijä. Toki sen merkitys kuntoutuksen on mallissa silti huomioitu osana arvioinnin kokonaisuutta.

Malli perustuu joustavan intervention periaatteeseen (Collins ym., 2004) ja se edellyttää aina yksilöllistä tarveharkintaa sekä yhteistyötä asiakkaan, hänen lähipiirinsä ja tarvittavien ammattilaisten kanssa.

Suositus on selkeä ja se jakautuu neljään tekijään, joiden kautta tarvetta ja kuntoutuksen määrää tarkastellaan:

- 1) Häiriön vaikutus osallisuuteen
- 2) Ympäristön ohjauksen tarve
- 3) Häiriön vaikeusaste
- 4) Hyötymisennuste

Mallin näitä muuttujia tarkastellaan logopediselta / puheterapeuttiselta kannalta.

1. Häiriön vaikutus osallisuuteen

Asiakkaan taitoja arvioidaan suhteessa hänen omaan (oletettuun) potentiaaliinsa tai parhaaseen saavutettavissa olevaan tasoon. Voidaan ajatella, että esimerkiksi arvioidut kognitiiviset taidot suhteessa ikätasoon kertovat tästä potentiaalista. Ongelmat osallisuudessa arjen eri tilanteissa voivat olla seurausta mistä tahansa logopedisestä oireesta.

Esimerkkejä tarkasteltavista asioista:

- vuorovaikutukseen osallistuminen
- osallistuminen itselle merkitykselliseen toimintaan

Taulukko 1. Häiriön vaikutus osallisuuteen

Mahdollisuus osallistua (tiettyyn toimintaan)	Tuen tarve osallisuuteen (tiettyssä asiassa)	Toimintarajoitteen vaikutus osallisuuteen
kykenee aina osallistumaan	ei tarvitse muita enempää tukea	0–4%
kykenee lähes aina osallistumaan	tarvitsee satunnaista tukea	5–24%
kykenee osallistumaan säännöllisesti	tarvitsee säännöllistä tukea	25–49%
kykenee osallistumaan satunnaisesti	tarvitsee lähes jatkuvaa tukea	50–95%
osallistuminen lähes mahdotonta	tarvitsee jatkuvaa tukea	96–100%

Toimintarajoitteen vaikutus osallisuuteen ja häiriön vaikutus osallisuuteen: ICF (World Health Organization) osallistua (tiettyyn toimintaan), tuen tarve osallisuuteen (tiettyssä asiassa) ja pisteet: työryhmä.

2. Ympäristön ohjauksen tarve

Puheterapeutin toteuttaman ohjauksen tavoitteena on saavuttaa lähi-ihmisten parhaat mahdollisuudet tukea kuntoutujan toimintakykyä. Se on sekä tiedon antamista ja jakamista että uusien toimintamallien mallitusta ja tuen antamista niiden omaksumiseen. Ohjaaminen vaatii aikaa siinä missä suora asiakkaaseen kohdistuva puheterapia. Kun pääsemme vaikuttamaan ympäristön toimintaan, sillä on usein merkittäviä ja pysyviä vaikutuksia kuntoutujan toimintakykyyn.

Jos kuntoutujalle suositellaan ensimmäistä kertaa puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, ohjauksen tarve on suuri tai ehdoton.

Taulukko 2. Ympäristön ohjauksen tarve

Lähi-ihmisten taidot ja keinot tukea lasta ikätasonsa mukaisesti	Lähi-ihmisten kokemus tarpeesta yhteistyölle	Ympäristön ohjauksen tarve
taitoja ja keinoja on hyvin	ei tarvetta yhteistyölle	ei ole
taitoja ja keinoja on varsin hyvin	vähäinen tarve yhteistyölle	vähäinen
on joitakin taitoja ja keinoja	selvä tarve yhteistyölle	keskisuuri
taitoja ja keinoja on vähän	runkas tarve yhteistyölle	suuri
ehdoton tarve taidoille ja keinoille	huomattava tarve yhteistyölle	ehdoton

Pisteet: ICF (World Health Organization, 2013). Ympäristön ohjauksen tarve: ICF:n pohjalta työryhmä. Lähi-ihmisten taidot ja keinot tukea lasta ikätasonsa mukaisesti ja lähi-ihmisten kokemus tarpeesta yhteistyölle: työryhmä.

3. Häiriön vaikeusaste

Kolmantena tekijänä malliin on otettu mukaan häiriön vaikeusaste. Kuntoutujan tilannetta tarkastellaan logopedian osa-alueittain vastaavan ikäisiin verrokkeihin.

Mikäli yksilölliselle työskentelylle ei ole perusteita, tämän kohdan pisteet jätetään laskematta ja tarvittava puheterapia toteutetaan kokonaan ohjauksellisesti. Vaikeusaste vaikuttaa tarvittavan kuntoutuksen määrään. Koska eri asiakasryhmien tavoitteet ja käytössä olevat menetelmät vaihtelevat, puheterapiaa ei kuitenkaan aina suositella eniten niille kuntoutujille, joilla on vaikeimmat häiriöt.

Taulukko 3. Häiriön vaikeusaste

Toiminta suhteessa ikätasoon	Toimintarajoitteen aste	Häiriön vaikeusaste	Pisteet
ikätasolla	0–4%	ei vaikutusta	0
hieman ikäodotuksia alhaisempi	5–24%	vähäinen	1
selvästi ikäodotuksia alhaisempi	25–49%	keskisuuri	2
merkittävästi ikäodotuksia alhaisempi	50–95%	suuri	3
erittäin heikko	96–100%	ehdoton	4

Toimintarajoitteen aste, häiriön vaikeusaste ja pisteet: ICF (World Health Organization, 2013). Toiminta suhteessa ikätasoon: työryhmä.

4. Hyötymisennuste

Hyötymisennustetta arvioidaan sekä seuraavan kuntoutusjakson kannalta että peilaten pidemmällä aikavälillä saavutettavissa olevaan kokonaishyötyyn. Hyötymisennusteessa käytetään saatavilla olevaa tutkimustietoa sekä kliinistä kokemusta arvioinnin perustana. Mikäli ennusteesta ei ole varmuutta, tulee tulkita siten, että puheterapiasta saattaa olla hyötyä ja suositella kokeilujaksoa. Mikäli kuntoutuksesta ei katsota olevan kuntoutujalle tai hänen ympäristölleen hyötyä, kohta saa arvon 0, ja puheterapiaa ei suositella.

Aiemmin saadun kuntoutuksen ei tule vaikuttaa, vaan mikäli kuntoutuksen kautta on edelleen mahdollista saavuttaa arjen kannalta merkityksellistä toimintakyvyn paranemista, puheterapiaa tulee tarjota.

Vaikka häiriö olisi vakava, puheterapiaa ei aina tarjota suurimpia määriä, jos hyötymisennuste on alhainen.

Taulukko 4. Hyötymisennuste

Häiriön/osataidon kuntoutuvuus	Asiakkaan ja lähi-ihmisten motivaatio ja yhteistyöhalu	Hyötymisennuste	Pisteet
ei ole/heikko	ei ole/heikko	ei vaikutusta	0
vähäinen	vähäinen	vähäinen	2
keskisuuri	keskisuuri	keskisuuri	4
suuri	suuri	suuri	6
erinomainen	erinomainen	ehdoton	8

Häiriön/osataidon kuntoutuvuus, asiakkaan ja lähi-ihmisten motivaatio ja yhteistyöhalu, hyötymisennuste ja pisteet: työryhmä.

Puheterapian tarve ja määrä

Neljän osa-alueen pisteet lasketaan yhteen. Mikäli pistemäärä on kuusi tai enemmän, kuntoutujalle tulee tarjota puheterapiaa. Pistemäärän kasvaessa tarvittava kuntoutuksen määrä lisääntyy seuraavan taulukon mukaisesti:

Taulukko 5. Mallista saatujen pisteiden muuttaminen puheterapiamääräksi

Pistemäärä	Suositus
6–7p.	Puheterapiaa suositellaan 1–5x/vuosi
8–10p.	Puheterapiaa suositellaan 5–15x/vuosi
11–13p.	Puheterapiaa suositellaan 15–30x/vuosi
14–17p.	Puheterapiaa suositellaan 30–50x/vuosi
18–24p.	Puheterapiaa suositellaan 50–80x/vuosi

Mallista saadaan siis tarvittavan puheterapian määrän vaihteluväli, josta kuntoutuksen tarve arvioidaan yksilöllisesti. Suosituksessa on lista esimerkkitekijöistä, jotka voivat puoltaa käyntimäärän nostoa tai laskemista vaihteluvälin sisällä. Lisäksi suosituksessa on listaus niistä tekijöistä, jotka puoltavat 60 minuutin mittaisten puheterapiakäyntien suosittelemista.

Suosituksen käyttö moniammatillisessa yhteistyössä

Puheterapian tarve arvioidaan omana kokonaisuutenaan. Mikäli kuntoutuja hyötyy useammasta terapiasta, tehdään tarvittavat muokkaukset ja priorisoinnit kuntoutussuositukseen moniammatillisessa yhteistyössä.

Suositus löytyy osoitteesta

<https://puheterapeuttiliitto.fi/puheterapia/lasten-ja-nuorten-puheterapiakuntoutuksen-tarpeen-ja-maaran-arviointi-suositus/>.

Suosittelemme tutustumaan suositukseen sekä sen oheismateriaaliin. Sivulla on myös mahdollisuus antaa palautetta. Mallia on tarkoitettu kehittää saadun palautteen perusteella.

Lähteet:

Collins, L. M., Murphy, S. A. & Bierman, K. L. (2004). A conceptual framework for adaptive preventive interventions. *Prevention Science*, 5(3), 185–196. <https://doi.org/10.1023/B:PREV.0000037641.26017.00>